

Borbe za Prokike, Jezerane i Krišpolje

(1. august - 15. august 1942)

Prvoj brigadi 1. operativne zone Hrvatske u prvom mjesecu njenog ratovanja nikako nije polazilo za rukom da nekom solidno izvedenom i potpuno uspješnom pobjedom, kakvih će do konačnog sloma okupatora i kvislinga u Jugoslaviji biti mnogo, učvrsti svoje redove, da više, razvijajući uzajamnost i međusobno povjerenje, sjedini jedinice i da po uspjesima nadržaste sitne zađevce, male ili velike surevnjivosti, netrpeljive ispade, kakvih je povremeno bilo u štabu, mada ne i među bataljonima. Od 12. do 13. jula, od pokreta s izvorne zone Mrežnice, u maršu do Kunić-Sela, pa odatle na kapelsku prugu i protiv četničkih grupa utvrđenih u selima jugoistočno od Plaškog, pređeno je više od 220 kilometara, uglavnom po teško savladivom planinskom terenu. Napori su bili mnogo veći od rezultata. Komandant Stevan Opsenica i politički komesar Uroš Krunić su već 13. jula - očito nezadovoljni planom štaba 1. operativne zone - upozoravali da se u »stalnim nepotrebnim pokretima gubi vrijeme«, da se »ljudstvo (uzaludno) zamara«, a pri svemu tome »ne vidi se« - spram uloženog napora i rasute energije - »nikakav uspjeh koji bi brigada mogla inače da dostigne«⁹³ Komandant i komesar brigade su 11 dana poslije tog upozorenja i poslije tri borbe vođene u rajonu Plaškog, 24. jula, utvrdili da su se već pokazale sve najavljene negativne posljedice. Zbog »stalnih beskorisnih pokreta«, pisali su, brigada je dovedena u kritično stanje: »naporne akcije koje smo imali, a uz to »stalni beskorisni pokreti« i »loša ishrana« doveli su do toga da »banijski bataljon imade pola bolesnih drugova, a kordunaški je također bolestan u jednoj trećini«. ⁹⁴ Sačuvano je svjedočenje da su se u 3. kordunaškom bataljonu, »uslijed dugog i napornog marševanja, prašine i znoja, kod boraca pojavili u većoj mjeri čirevi i ojedi«. To piše bataljonski referent saniteta Bogdan Gaćeša, ⁹⁵ koji je - u nedostatku lijekova - »naredio da svi drugovi, koji su se od znoja ojeli, ojedena mjesta namažu lojem, koji smo čuvali za zapršku hrane«. ⁹⁶ Uz sve to, čak i kad je 50 posto boraca jednog bataljona oboljelo, komandant i komesar brigade - mada ne poriču težinu stanja - tvrde da je »borbenost brigade dobra«.

⁹³ AVO, 800, 4-2.

⁹⁴ Isto, 6-2.

⁹⁵ Postao je referent saniteta početkom februara 1942, kad ga je »pozvao komandir voda drug Savić Vesa i saopštio mi da treba da primim dužnost bolničara, pa mi je dao dva zavoja od domaće tkanine, jednu domaću plahu, flašicu joda i znak Crvenog krsta koga sam stavio na levu ruku«. (Bogdan Gaćeša, *Kako sam postao bolničar u NOR-u*, »Sanitetski tehničar« br. 6, str. 5).

⁹⁶ Bogdan Gaćeša, sanitetski pukovnik, *Sećanja na rad sanitetske službe u NOR-u*, Beograd 1972, str. 11.

Komesar 1. operativne zone Hrvatske Đuro Kladarin je 23. jula za-
tekao brigadu »u kritičnom stanju«, s mnogo nepokretnih boraca. No,
na sastanku sa štabom brigade nije bilo svestranijeg sagledavanja ogra-
ničenih mogućnosti iscrpljenih bataljona; samo je raspravljano o tome
kako da se izvrši naređenje Glavnog štaba Hrvatske: kako s jedinicama
5. operativne zone Hrvatske (primorsko-goranske oblasti) i Proleter-
skim bataljonom razbiti utvrđeni okupatorsko-kvislinški kordon između
Like i Gorskog kotara i kako, borbenim akcijama u sjeverozapadnoj
Lici, na području otočakog i brinjskog kotara, dići na ustanak hrvatska
sela... U naređenju Glavnog štaba nema mnogo objašnjavanja o razlo-
zima pokreta 1. brigade u Gorski kotar; uglavnom: »radi zajedničke ak-
cije s Proleterskim bataljonom«. ⁹⁷⁾ Štab 1. operativne zone je sažeto ob-
jasnio da će brigada »u zajednici sa Proleterskim bataljonom Hrvatske
napasti i osvojiti mjesto Prokike«, da bi potom, i bez odmora, krenula
u smjeru jugoistoka, »prema Škarama« (ustanički centar u otočakom
kotaru), oslobađajući »usput« i »Dabar i još koje ustaško mjesto«. ⁹⁸⁾ Nije
prihvaćen prijedlog štaba 1. brigade da se brigada u dijelu slobodne plaš-
ćanske doline zadrži »dulje vremena«, budući da s tog terena »ima
mogućnosti za veće akcije«, ⁹⁹⁾ ali je Glavni štab prihvatio prijedlog da
brigada ostane dva dana duže u Kunić-Selu da bi se koliko-toliko od-
morila.

Dok se bataljoni pripremaju za marš, otpremajući bolesne u zavi-
čajna sela, »Marko Orešković« je dobio popunu: u bataljon se uključuje
prva grupa boraca 2. ličkog odreda. Komandant i komesar 2. ličkog od-
reda, Mićun Šakić i Milan Basta, bili su tu grupu dobrovoljaca poslali
u 1. proleterski bataljon Hrvatske, ali kad su momci stigli u Kunić-Selo,
njihov bivši komandant, Stevan Opsenica, bez velikog uvjeravanja nago-
vorio ih je da ostanu. Tako su se u redove krtitjaša svrstala trojica La-
vrnića, Đuro, Ilija i Jovo, trojica Mirkovića, Đuro, Rade i Stevan, dvojica
Kljajića, Ilija i Nikica, te Todor Ćurčić i Mile Pavlica. Dan iza njih,
prateći ih u stopu, stigla je iz Mekinjara Anka Perić, koja je, poslije od-
laska Zore Kovačević, nekoliko tjedana bila jedina partizanka »Pekiše
Vuksana«.

Glavni štab je - dajući brigadi dvodnevni odmor - tražio da se po-
javi u Drežnici »najkasnije do 27. jula«. ¹⁰⁰⁾ U ta dva dana je iz brigade
otpušten kućama ili otpremljen u bolnice u Lici i na Kordunu »veći broj
bolesnih«, koji su čvrsto obećali »da će se nakon ozdravljenja vratiti u
brigadu«. ¹⁰¹⁾

Oni koji su ostali u brigadi bili su odmoreni upravo onoliko koliko
je izdržljivoj mladosti potrebno da u jednom danu pregazi obadvije Ka-
pele. Kao i ranije, prilikom odlaska u akcije na kapelskoj pruzi, tako
i u maršu za Drežnicu, najveći problem bila je žeđ, jer je siromašna vo-
dom. Borci su jeli kiselicu i djetelinu da bi utolili žeđ. Trebalo je,
uspinjaći se i silazeći niz kapelske šume, preći više od 45 kilometara.

AVII, 800, 6-2.
⁹⁸⁾ Isto, 1467. 21/3.

Isto, 800, 4-2.
¹⁰⁰⁾ Zbornik, NOR, V/5, 448.

¹⁰¹⁾ AVII, 800, 8-2.

Brigada je zanoćila kod Nikolić-lokve, a ujutro 28. jula, kad je izbila na plasu Jabučke kose, dva kilometra istočnije od Drežnice, bit će snage da se čete prestroje u dvoredove, da se opasači pritegnu, da vojska vojsci nalikuje: znali su da će ih Drežnica sačekati s mnogo radoznalosti, a držali su do dojma, o sebi, ne samo zbog sebe, već zbog svega onog što su narodu predstavljali.

Onovremeni komandant 5. operativne zone Veljko Kovačević piše kako su se u Drežnici »za prihvat brigade pripremali više dana«.

Glavni štab i štab 5. operativne zone, Ivo Rukavina, Vladimir Bakarić, Elijas Engel Ilija, Veljko Kovačević i Joso Gržetić, sačekali su brigadu u centru mjesta, na omanjem platou, uz cestu. Tu je pozdrav brigade primio i sekretar CK KPH Vlado Popović Mediko.

Kad je brigadni dvored, na čelu sa zastavničarom »Marka Oreškovića«, izbio pred najodgovornije rukovodioce narodnooslobodilačkog pokreta u Hrvatskoj, pred plato u centru Drežnice, »pade komanda za pozdrav. Stisnute pesnice se podigoše do slijepoočnica. Čvrsti pogledi, bez treptaja. Borci zapinju iz petnih žila, biju nogama, ali korak se izmiješao sa onim koji ih prati, dječijim, omladinskim. Jedinstven paradni prizor, bez ritma, za mene najljepši od svih koje sam ikad vidio. Ja sam istinski zadivljen«. Veljko Kovačević je također zapisao da se »na licima boraca očitava ponos«. Borci su »većinom kršni momci«, odjeveni »u šarenilo«: »Na svima su iste samo petokraka zvijezda i troroga kapa na glavi. U brigadnoj koloni upadljivo je i nekoliko djevojaka. One su sve mlade i lijepe. Oružje i opasači sa bombama i fišeklijama ni najmanje ne skrivaju njihovu ženstvenost, čak je i naglašavaju. Svi su gordi na sebe...«¹⁰²

Brigada se u Drežnici kratko zadržavala. U Glavnom štabu su riješili da se već uveče 31. jula izvede napad na neprijateljska utvrđenja uz cestu što se, sva u okukama, probija s mora prema Brinju, onim dijelom Like gdje se dvije Kapele pretaču u sure visove Velebita. Za okupatora to je izuzetno važan rajon: izgubi li kontrolu nad cestom od Senja preko Žute Lokve i Prokika do Brinja, Jezerana i Josip-dola, odnosno od Žute Lokve do Otočca, izgubio je i vezu garnizona u Hrvatskom primorju s garnizonima u unutrašnjosti, na Kordunu i u Lici. Stoga su u tom području Talijani držali dosta jake snage; osim onih koje su povremeno stizale u takozvanim operacijama »čišćenja«, imali su stalne posade u Brinju (oko 400 vojnika), Prokikama (oko 100 vojnika), Žutoj Lokvi (500), Dobricama i Rapajinom Dolu (200-300 vojnika). Osim Talijana, tu su bile i izdajničke jedinice: u Brinju i Žutoj Lokvi ustaše, a u Prokikama i Rapajinom Dolu četnici.

Linija povučena na jug od Drežnice ide preko brinjskih ustaničkih sela Gornjeg kraja (Vodoteč, Gostovo Polje, Škalić, Tužević, Vojvoduša, Županjol) i Prokika. Stazama Kapele, u stalnom penjanju ili spuštanju, od Drežnice do Prokika, trebalo je preći 35 kilometara. U selima Gornjeg kraja (tada je tamo djelovao Agitprop CK KPH, a u Škaliću je štampan »Vjesnik«) narod je s pjesmom dočekivao i ispraćao brigadu, kojoj će se u Tuževiću, planinskom selu ispod Ploče (804) na sjeveru

i Lipovcu (761) na jugu, priključiti 1. udarni bataljon i 3. bataljon Primorsko-goranske grupe odreda 5. operativne zone.

Poslije izviđanja, dogovoreno je da 2. četa 3. kordunaškog bataljona i 80 boraca 3. bataljona 1. odreda 5. zone raskopaju cestu Žuta Lokva-Senj, »na mjestu koje je najpodesnije«, i, potom, da blokiraju Žutu Lokvu sa zapada i jugozapada. Glavnina 3. bataljona, dvije čete, raspoređena je u zaštitnici s desne i lijeve strane ceste Žuta Lokva - Prokike, uz napomenu da »vodi računa da se solidno zatvore prolazi na sporednim putevima sa jedne i sa druge strane ceste«. Jugoistočno od Žute Lokve, prema Dobricama i Rapajinom Dolu, raspoređen je 4. bataljon. Dvije čete Udarnog bataljona 5. zone su raspoređene na cesti prema Brinju.^{103>} Krntijašima i četi Udarnog bataljona 5. zone, koji napadaju Prokike, naređeno je da se »akcija mora završiti do granuča sunca«, jer bi preko dana »neprijatelj mogao djelovati s artiljerijom i avijacijom«.^{104,}

Zbog oblaka, 31. jula na Kapeli se rano smrklo. Čete 1. bataljona i bombaši Brinjske, takozvane Barapske čete (komandir je bio Bozo Kosanović), s vodičima iz Brešala i Rajačića, počeli su se sa zapadne strane prikradati gusto ispletеноj bodljikavoj žici oko Prokika od Kreitovog brda, i s južne strane uz cestu Žuta Lokva - Prokike, te s istoka od crkvice Sv. Duh na koti 527. Čete su se spretno probile »kroz četvorostruku bodljikavu žicu kidajući i provlačeći se kroz istu«, ^{105,} da bi u dogovoreni tren svom žestinom sa tri strane napale neprijatelja. Pero Potočnjak i Rade Miljković, borci Barapske čete, flašama sa benzinom su počeli paliti neke zgrade^{106,} u kojima su bili Talijani i četnici. Požar se proširio, tako da je tokom noći »skoro cijelo selo spaljeno unutar žičane ograde, a ostalo je nekoliko kuća u kojima su bili Talijani i koje se nisu uspjele zauzeti uslijed njihovog jačeg otpora i brisanog prostora, a pored toga operaciju je otežavala svjetlost koja je izbijala iz popaljenih, odnosno zapaljenih kuća«. ^{107,} Neprijatelj se prikupio u nekoliko kamenih zgrada i otud je pružao grčevit otpor. Naročito su ubitačno tukli bacačima i teškim mitraljezima iz prokičke škole. Na školu i druge utvrđene zgrade ponovljena su četiri uzastopna juriša. ^{108,} Samo u jednom utvrđenju, kod gusterne, »Oreškovićeви« bombaši su ubili i ranili 15 Talijana.

U osvit dana kurir Ilija Dragišić je štabu bataljona »Marko Orešković« prenio naređenje komandanta brigade da se svi iz Prokika povlače prema položajima 3. bataljona, to jest prema cesti Prokike - Žuta Lokva. Ostale jedinice trebalo je i dalje da drže zaposjednute položaje. Međutim, čim su borci 2, 3. i 4. bataljona uočili krntijaše kako se izvlače iz zapaljenih Prokika, i oni su počeli napuštati svoje položaje. U štabu brigade će biti kazano da je »nastala neka pometnja«, odnosno da su »neki paničeri uslijed dejstva artiljerije pronijeli glas za opšte povlačenje«. ¹⁰⁹

^{103>} Isto, V/6, 16.

^{104>} Zbornik NOR, V/6, 16.

^{105>} Branko Uzelac i drugovi, *Napad na Prokike*, zbornik Lika 1942, Beograd 1971, str. 615.

^{106<} Isto.

^{107>} Zbornik NOR, V/6, 16.

¹⁰⁸⁾ f s t o

^{109<} Isto.

Osim nezadovoljstva zbog povlačenja triju bataljona bez naređenja, štab brigade će u analizi reći da Prokike nisu pale i zbog toga »što nije baš sve dato i uloženo da se uspije«, i zbog toga »što je neprijatelj davao vrlo jak otpor iznutra, a pripomoć i ometanje spolja«, i zbog nedostatka teškog naoružanja, i zbog toga »što su se kuće počele paliti prije zauzimanja svih zgrada«. ¹¹⁰⁾ Osim toga, u analizi je trebalo uočiti i propuste plana napada. Bilo bi mnogo više učinjeno da se u Prokike prodiralo sistemom »klina«, da su udarne bombaške grupe najprije prodrle do najutvrđenijih tačaka, prvenstveno do školske zgrade, a tek onda da se išlo na čišćenje sela.

U Prokikama je neprijatelj pretrpio velike gubitke. Govorilo se o više desetina mrtvih i ranjenih, ali tačan broj nije utvrđen. Zarobljeno je 20 Talijana i 13 četnika. Prva brigada je imala 13 ranjenih. Od krhotina topovske granate smrtno je ranjen Mile Kovačić iz Vojnića. Udarne bataljon je imao 7 ranjenih. Iz Barapske čete je poginuo bombaš Rade Maljković, a od rana je umro komandir čete Božo Kosanović.

Ranjenici su odvezeni u drežničke partizanske bolnice, a bataljoni 1. brigade su raspoređeni u Tužević, Lokve, Nikoliće i Zrniće. Borci su bili krajnje iscrpljeni, pa je štab brigade, poslije povlačenja od Prokika, za stanje u jedinicama rekao kako je »daleko od toga da se može reći da je dobro«. ¹¹¹⁾ Ipak, i pored svega toga (preko 300 oboljelih boraca, opća iscrpljenost, »bosotinja i golotinja«, opasnost da će »mnogi drugovi propasti, ili se onesposobiti za dulje vrijeme zbog marševa i napora«), komandant i komesar su tvrdili: »Ne osjećamo nezadovoljstvo među drugovima partizanima!«

I glad je iscrpljivala borce. Ljetina još nije bila dozrela, zalihe iscrpljene, a zaplijenjene hrane od neprijatelja bilo je malo. Upoznat sa svim tim problemima, Glavni štab 3. je augusta upozorio štab zone da će se Udarne brigada, »kao velika jedinica, teško moći snabdijevati svim potrebnim materijalom na raznim mjestima gdje se bude nalazila tokom kretanja«, pa je zatražio da se za brigadu organizira ekonomska »baza negdje u pozadini«. Tokom augusta takva baza je uspostavljena u Korenici. Tu se za borce »vršila popravka upropaštene odjeće i obuće«, a iz brigade je »slan sav zaplijenjeni materijal, koji se momentalno ne može upotrebiti«.

Obišavši bataljone Udarne brigade, komandant Glavnog štaba Ivo Rukavina je uočio da stanje u brigadi opterećuju »mnogi nedostaci« u istoj mjeri »u komandnom sastavu« »kao i u samoj organizaciji brigade«. Smatrao je da je »slaba organizacija« omogućila »slabim elementima da prilično uzdrmaju borbenu sposobnost brigade«. ¹¹²⁾

Nije, zapravo, jasno o kojim se »slabim elementima« radi. Možda je komandant Glavnog štaba mislio na nesporazume do kojih je došlo u 2. bataljonu »Pekiša Vuksan«. Komandir 1. čete 2. bataljona Dušan Maoduš Konjanik i partijski rukovodilac u četi Boris Anzulović, po partijskom stažu prvi u 2. bataljonu, prijeratni sekretar novigradskog kotarskog komiteta KPH, jedan od desetak Dalmatinaca zadarskog kraja

¹¹⁰⁾ AVII, 800/14/2.

¹¹¹⁾ Zbornik NOR, V/6,17.

¹¹²⁾ Zbornik NOR, V/6, 17.

koji su se s desetinom Nike Marinkovića priključili divoselsko-medačkim prvoborcima, pobunili su čitavu četu kritikom štaba bataljona zbog »posebnog štapskog kazana«. ¹¹³⁾ I Maoduš i Anzulović su smijenjeni i kao borci bez čina raspoređeni u 4. bataljon. Štab brigade će reći da je sukob izbio na relaciji Maoduš - zamjenik komesara bataljona Duka Hrženjak, odnosno da je Hrženjak »izgubio pod sugestijom Konjanika povjerenje partizana«. Za Konjanika je kazano kako je nediscipliniran (»izjavio da je izvršavanje naređenja štreberstvo«), da je protestirao zbog toga što je komanda bataljona povjerena Mići Joviću, a ne njemu (»kritikovao je sastav štaba bataljona«) i da je »ometao rad zamjenika komandanta i narušavao pred partizanima njegov autoritet«. ¹¹⁴⁾ Poslije ovih nesporazuma iz bataljona je otišao prvi partijski rukovodilac »Pe-kiše Vuksana« Duka Hrženjak, a zamjenik političkog komesara je od 3. augusta Jovan Vujnović, iskusni komunist iz Divosela. Komandirsku dužnost u 1. četi preuzeo je Dušan Čubrilo Duja, kojeg su borci dobro primili, jer je kao i Konjanik bio hrabar, jednostavne naravi, uvijek jasan.

U opširnoj kritičkoj analizi stanja i odnosa u Udarnoj brigadi, komandant Glavnog štaba je - suprotno svim onovremenim ocjenama - pisao za Kordunaški bataljon, koji će se u narednim borbama pokazati izuzetno sposobnim i borbenim, da je »slabo odabran«, odnosno »da je na Kordunu bilo boljih bataljona kako po borbenom iskustvu partizana, tako i po komandnom sastavu«. (Pa i kordunaško rukovodstvo je tvrdilo da su »najbolji s Korduna« otišli u 1. brigadu). ¹¹⁵⁾ Za 4. banijski bataljon komandant Glavnog štaba je napisao da se »pokazao još slabiji«, a kao razlog za to navodi činjenicu da je taj bataljon »sastavljen iz različitih jedinica«. Komandni kadar 4. bataljona je, po njegovoj ocjeni, slab, odnosno: rukovodioci su u tome bataljonu »u velikoj većini slabo iskusni«. Neki borci s Banije su tek »primili pušku i odmah krenuli u Udarnu brigadu«. ¹¹⁶⁾

Komandant Glavnog štaba je više problema vidio u neizjednačenoj kvaliteti bataljona, nego njihovoj iscrpljenosti i uzaludnom nastojanju da se izvrše nerealni planovi. Dugo se čekalo da se partijska organizacija objedini na nivou brigade, iako je bilo jasno da je takva organizacija najснаžnija kohezija. Viši štabovi su uočili da je u brigadi »preovladalo nepovjerenje Ličana prema Kordunašima, Kordunaša prema Banovcima i obratno«, ¹¹⁷⁾ ali nije učinjen napor da se takvo stanje brže prevaziđe. Tako je Glavni štab više objašnjavao da su bataljoni 1. brigade »po svom historijskom razvitku i uslovima, pod kojima su nastajali, različite jedinice«, nego što je kompletiranjem štaba i stvaranjem jedinstvenih partijskih i skojevskih organizacija činio konkretne akcije zbližavanja. Nesjedinjena, s bataljonima različitih mogućnosti, brigada je - to će Glavni štab priznati u izvještaju Vrhovnom štabu - »još nedovoljno oformljena i saživljena, upućivana na operacije kod kojih su se pojavile

¹¹³⁾ Marko Todorić, *Dugo očekivana akcija*, Zbornik *Sinovi zemlje*, Zagreb 1957, str. 900, vidi: Dušan Janković, *Ličani na Zuleševici*, Beograd 1971, str. 18.

¹¹⁴⁾ AVII, 800, 1-3.

¹¹⁵⁾ Isto.

AVII, 103, 18-2.

¹¹⁷⁾ AVII, 102A, 38/3-2.

izvjesne poteškoće (veliki napori, slaba ishrana, što se »brzo odrazilo kod partizana u želji za povratkom na svoje teritorije«),¹¹⁸⁾

Pokazat će se da je sastav brigade takav da su svi problemi izuzetno brzo savladani. Već 16. augusta Glavni štab je ustvrdio da su se »za kratko vrijeme pojavili pozitivni rezultati«.¹¹⁹⁾ Svemu tome što će se odraziti kao »pozitivni rezultati« predstojalo je komunističko angažiranje. U brigadu su gotovo svakog dana dolazili partijski rukovodioci »s terena« (jedan od njih je bio dr Nikola Rubčić Nina, koji će sredinom augusta utvrditi da će brigada, »politički dobro pripremljena, osvjetlati svoje lice«), a CK KPH je uz to »naredio Otmaru Kreačiću da ispita stanje u brigadi«.¹²⁰⁾

Uspješnost političkog djelovanja bit će potvrđena uspješnošću borbena akcija u rajonu Krišpolje - Jezerane, a i u domenu kulturno-prosvjetne aktivnosti. Naglo oživljavaju glumačko-recitatorske grupe, sve su bogatiji četni i bataljonski listovi, »u kojima surađuju drugovi partizani«,¹²¹⁾ učestale su priredbe na kojima nastupaju četni i bataljonski korovi, u svim jedinicama su organizirani uspješni analfabetički tečajevi. Tih dana je operativni oficir 1. bataljona rudar Perica Marić sam napisao svoje prvo pismo. U brigadi se čitav tjedan nalazio sa svojom ekipom čuveni zagrebački glumac Vjekoslav Afrić. Njega je poslao Glavni štab Hrvatske da u bataljonima poradi na dinamičnijem kulturno-prosvjetnom angažiranju svih boraca. Kasnije će Afrić pisati kako su on i njegovi drugovi, »ekipa zagrebačkih glumaca«, stvarajući »Kazalište narodnog oslobođenja, najsnažniju podršku dobili upravo od ličkih partizana i kako su »prvi novi članovi ekipe bili svi iz Like, i oni su prvi pomogli ovoj ekipi u njezinu kasnijem izrastanju«. Djelujući s Jožom Rutićem i Žoržom Skriginom u jedinicama 1. brigade u drežničkom kraju, gdje su početkom augusta održavani razni dvodnevni i trodnevni tečajevi političke i kulturne naravi, Vjeko Afrić je - dakako - uočio kako su se, uz partizanske jedinice, »organizovali i prvi analfabetički tečajevi, škole, biblioteke, usmene novine, izložbe grafike i foto-izložbe, razni kursevi, novine i, najzad, skoro je svaka veća vojna jedinica želela da ima svoju kulturno-umetničku ekipu. U svakom selu oslobođenog teritorija radila je po koja amaterska kulturno-umetnička grupa. Pevale su se narodne i partizanske pesme, igrale se narodne igre, davale se razne priredbe; dramske predstave, recitacije; organizovale kulturne i drugarke večeri, itd.«¹²²⁾

Jedan od političkih delegata iz bataljona »Pekiša Vuksan«, Milan Trešnjić, piše da su Vjekoslav Afrić i Jože Rutić kod Drežnice »održali jedan kratak glumački kurs s grupom mladića iz 1. brigade. Među njima sam bio i ja. To je trebalo da podstakne kulturno-prosvjetnu aktivnost i da određeni broj političkih delegata dobije izvjesna znanja o organizovanju diletantskih grupa i pozorišnih oblika. Profesori su bili sjajni; više su, predavajući, glumili, nego teoretisali«.

¹¹⁸⁾ Isto, IX/2, 120.

¹¹⁹⁾ Isto, 75.

¹²⁰⁾ Nina Rupčić, *Prijelomna 1942. u selima oko Brinja i Otočca*, Zbornik 1941-1942. u svjedočenjima učesnika narodnooslobodilačke borbe, knj. 22, Beograd 1975, str. 490,

¹²¹⁾ AVII, 103 B, 22-1/16.

¹²²⁾ Vjeko Afrić, *Lika i teatar bez kulisa*, zbornik Šesta divizija, 543.

U četama i bataljonima uređivane su »džepne« ili »putujuće zidne novine«. Aco Ciganović, borac iz »Marka Oreškovića«, u takvim novinama se predstavlja kao pjesnik i humorist. U »putujućim zidnim novinama« 2. čete 1. bataljona dvije su Ciganovićeve pjesme: »Oda krompirima« (»Krompiriči, braćo moja draga, nikad mi se zamjerili niste, ni u juvi ni onako suvi«) i »žalopojka Dušana Bursaća«, koji je »hude sreće«, jer njemu »duvan u zubiće neće«.

Pored tih pošalica, koje su, neovisno o razini humora, bodrile duh, objavljujivane su pjesme borbe, neke vrsne kao one od starog komunističkog borca Josipa Cazija (»Na stražarsko vidno mjesto spustila se magla laka«), i naglašeno ispisane parole: »Živio savez radnika i seljaka!« i »Živila sloga Srba i Hrvata!«

Koliko je boraca u brigadi prvih dana augusta 1942. godine pouzdano ne znamo, ali zna se da ih je malo. Onih i narednih dana učestat će zahtjevi za popunom, mada su i početkom augusta stizale grupe i s Korduna i iz Like. Najveću grupu boraca je iz gospićkog kotara doveo 4. augusta u Tužević Miloš Đaković: odred »Velebit« je tada za »Pekišu Vuksana« dao 40 ljudi.

Osam dana poslije povlačenja od Prokika, i pored svih kritika i kriznih situacija, 1. brigada je bila i po moralu i po fizičkoj osposobljenosti pripremljena za nove borbene podvige. Istina, to bi uz doslovno tumačenje kritika Glavnog štaba bilo teško povjerovati, ali valja imati na umu da je Stevan Opsenica o tom samopouzdanju svih boraca Udarne brigade i njihovom »nestrpljivom očekivanju naređenja za pokret u borbu« pisao 5. augusta, kad se u Glavnom štabu, kao i u štabovima 1. brigade i 5. operativne zone Hrvatske, počinje uobličavati definitivni plan za napad na neprijateljska uporišta duž komunikacije Brinje Ogulin. Glavni štab je 6. augusta obavijestio Vrhovnog komandanta kako je odlučeno da se iskoristi »povoljna situacija« (prisustvo Udarne brigade na teritoriju 5. operativne zone), da se izvrši akcija »u hrvatskim selima na Kapeli«, pa je »pripremljena operacija na Jezerane, Modruš i Krišpolje«. Očekivan je puni uspjeh, važan posebno stoga što će »omogućiti mobilizaciju Hrvata toga kraja u partizane u mnogo većem omjeru«.

Prvoj brigadi je povjeren napad na Jezerane i Krišpolje, a jedinica-ma 5. operativne zone napad na Modruš.

Ustaško-domobranski garnizoni, Jezerane i Krišpolje, nisu mogli biti napadnuti tako da neprijatelj, utvrđen u njima, bude iznenađen. Zbog toga je plan napada prvenstveno zasnivan na nadmoći sopstvenih snaga. Budući da teško oružja nije bilo, plan napada se zasnivao na postupnom sužavanju obruča oko utvrđenog protivnika i na prodorima u naselje u obliku klinova, kako bi se ustaše, domobrane i oružnike sabilo u uske krugove odbrane, a potom isječena obrana tukla po dijelovima. Štab brigade je pri tome imao na umu blizinu velikih neprijateljskih garnizona: od Brinja do Krišpolja ipanje je od 5 kilometara, a od Ogulina do Modruša, preko Josipdola i Oštarija, 18 kilometara.

Neprijatelj je bio i u Stajnici, Letincu i Dabru, u neposrednoj blizini zone u kojoj je planirana borbena aktivnost 1. brigade. Jedan od mlađih (po godinama) u Kordunaškom bataljonu, komesar čete Branko Mamu-

la, kasnije će pisati kako su se »neprijateljski garnizoni stijesnili u naselja duž komunikacija i ogradili žicom« i da je planirano da se to »ukloni« kako bi se uspostavile »veze iz Korduna i Like sa Gorskim kotarom« i kako bi se »omogućio manevar snaga partizanske vojske koja je brzo narastala«. Znatne neprijateljske snage koncentrirane u utvrđenim garnizonima duž komunikacija Glavni štab NOV Hrvatske u augustovskim planovima nije ni previdio ni potcijenio.

Osim donekle odmorenih bataljona 1. brigade, u zonu Brinje - Oštarije privučena su dva bataljona 1. primorskog goranskog odreda, te brinjski partizanski bataljon »Ljubica Gerovac« i drežnički bataljon »Marko Trbović«. Osim toga, u rajonu Jezerana je bila i jedna odredska kordunaška partizanska četa. U svim tim jedinicama veće operacije su s nestrpljenjem očekivane. August je, piše Branko Mamula,¹²³ one godine bio »veoma vruć. Sunce je spržilo sve u kotlinama između Kapele i Velebita gdje su jedinice Brigade i Primorsko-goranskog odreda bile razmještene, pa se hrana morala dovoziti, kruh čak iz Korenice«. I to je poticalo želju za akcijom i neprijateljskim magazinima.

Ni za koga u kapelskim prostorima početkom augusta nije bila tajna da se pripremaju napadi na Jezerane, Krišpolje i Modruš. Sa znanjem o koncentraciji partizanskih snaga, neprijatelj je u nekoliko navrata pokušao da artiljerijom tuče slobodne zone. Talijani su kapelska partizanska sela tukli čak sa brodova iz Velebitskog kanala. U tim selima sve živo je s nestrpljenjem čekalo pokret prikupljenih snaga. »Sve je bilo u napetom iščekivanju i grozničavoj aktivnosti. Žene su sakupljale hranu za partizane, prale rublje i prikupljale zavoj. Posebne omladinske brigade spremale su se za iznošenje ranjenih boraca s položaja, prekopavanja cesta i druge zadatke koji se od njih budu zahtijevali. Najviše posla imali su odbornici, koji su o svemu brinuli i pripremali kola za dalji prijevoz ranjenika do bolnice u Javornjači«. ¹²⁴ Sve se priprema, od Gornjeg kraja, gdje povazdan odjekuje ondašnja himna: »Od Prokika pa do Žute Lokve, svakog dana Talijana čvoknem«, a onim njihovim nadrealističkim napjevom (»Senegde neksenegde nebismele karanfile đule mile luksembuks«), do prilaza Jezeranima i Krišpolju, kamo su svi komandiri i komesari četa sa Stevanom Opsenicom, Urošem Krunićem i Jovicom Lončarom izišli na rekognosciranje 10. augusta.

U Jezeranima je bilo 120 oružnika, ali oni nisu bili jedina obrana mjesta. U Krišpolju ih je bilo samo 43, prema podacima brinjske »kolarske oblasti«: 13 u crkvi, 30 u školi. Jezeranski oružnici su bili u crkvi, žandarmerijskoj stanici, u kućama Geršaka i Parca, u popovom stanu i u zgradi općinske uprave.¹²⁵ U susjednom Brinju bilo je oko 500 Talijana i stotinjak ustaša.

Prema tim snagama bit će raspoređen »Pekiša Vuksan«. Duja Čubrić i Miloš Đaković, koji su po prvi put komandirali četama, zaposjeli su u kasno popodne 11. augusta s 3. četom Mile Počuće kote 578 i 586 (Kip), pored brinjske ceste, koja je bila i obrušena i zatrpana stablima

¹²³) Branko Mamula, *Oslobođenje Jezerana*, zbornik *Osmo kordunska udarna divizija*, Karlovac 1977, str. 168-174; zapisi razgovora i nešto opširniji tekst u autorskoj zbirci.

¹²⁴) Milan Bukvić, *Otočac i Brinje u NOB 1941-1945*, Otočac 1971, str. 236.

¹²⁵) Zb. NOR, V/6, 349.

na koje su borci - po naređenju štaba brigade - »privezali bombe, tako da one eksplodiraju ako se drveće bude diralo«. ¹²⁶ Poučeni znanjem i iskustvom svog komandanta, inženjera Miće Jovića, koji je jedva dopuštao da se uoči razlika između njegovog bogatog obrazovanja i nepismenih boraca, borci »Pekiše Vuksana« su brzo uočili da će bombe, kod prvog doticaja, eksplodirati ako se tijelo pričvrsti na jedno, a jezičak na drugo drvo.

Drugi bliski neprijateljski garnizon bio je u planinskom selu Letincu, od Krišpolja u smjeru jugoistoka 8 kilometara. Tamo će, na čukama južno od Pernara, biti raspoređena jedna četa 1. bataljona. Ostale čete 1. bataljona su zadržane u rezervi na raskršću puteva pod 684 metra visokim Maljenom.

Krišpolje je napadao 4. banijski bataljon, a Jezerane 3. kordunaški.

Komesar 2. čete u 3. bataljonu, Branko Mamula, pamti da je borcima kazano kud idu tek uoči pokreta. Brzo se »spremaju lotre, flaše sa benzinom, bombe se prikupljaju i bombaši ih trpaju u torbice, puškomitraljesci prebiru šaržere, podmazuju zbrojovke i brede... « Kad su Kordunaši već pred Jezeranima (»Dremež nas hvata. Uši se razmilele po znojnom tijelu... «) jedan od boraca 2. čete, Pero Vučinić, kadar na podvig svake vrste, inzistira da ga puste da se ušulja u selo i izvidi situaciju. Nije mu dopušteno, piše Mamula, »mada smo svi mi znali da je on sposoban da to učini, baš kao i Mile Šimulija, Đuro Ivošević, Đuro Pekić, Ignjatije Janjanin, Mile Pekić, ili neki drugi borac naše čete. Svi su oni, u maju 1942, kad smo se probijali kroz обруč na Petrovoj gori, došli pred ustaške rovove, uočili su i izbrojali sve ustaške zaklone, utvrdili položaj svakog rova i bunkera, s udaljenosti od desetak metara sve to su osmatrali kroz granje... I sam s njima, oduševljavao sam se njihovim mnogostrukim sposobnostima. Janjanina smo zvali Tetak, valjda što je bio malo stariji od nas. Po izrazu njegovog lica mogao si procijeniti težinu situacije. Dok on ne stišava nasmijane mladiće, sve je u redu. A na Petrovoj gori nas je pustio da se šalimo. Znači: i nije gusto, kao što izgleda... S takvim borcima ići u napad, lako je. Tako sam se osjećao i u noći 11. i 12. augusta pred Jezeranima...« ¹²⁷

U 3 sata komandiri kordunaških četa daju znak za paljbu. Tek što su zaštekali mitraljezi i grunule bombe, razlijeglo se »Juriš, ura!« Štab brigade će kasnije pisati: »Napad je bio vrlo žestok i partizani su nakon brze paljbe pošli na juriš«. ¹²⁸ Kamene zgrade iz kojih su se domobrani grčevito branili bile su »vrlo dobro utvrđene, prozori zazidani, vrata zabarikadirana i svuda po zidovima nalazile su se puškarnice«. ¹²⁹ Napori bombaša su bili uzaludni: nije se imalo kuda ubaciti bombu, ili bocu sa zapaljivom smjesom. Komandant bataljona, jedan od starijih u 1. brigadi, tridesetogodišnji Milisav Dakić iz Klipinog Brda, kojemu je napad na Jezerane bio prvi otkako je na čelu bataljona, osobno je predvodio juriš, ali je morao zajedno s bombašima da se povlači i da šalje kurira komandantu brigade pod Maljen, s porukom da se u prvim napa-

¹²⁶ > Isto, 188.

¹²⁷ < Branko Mamula, n.d.

¹²⁸ > Branko Mamula, n.d.

¹²⁹ > AVII, 101-20/2.

dima nije moglo ništa učiniti »uslijed organizovane odbrane i dobrih zaklona koje ima neprijatelj«. To, dakako, nije bio znak za odustajanje.

Partizanima je išla naruku i gusta magla; noć se tako protekla i u dan. Juriši se ponavljaju svom žestinom. Ranjeni borci su otpremani u Gerovce, sjeverozapadno od Jezerana. Kad se razmaglilo, prepodne 12. augusta, neprijatelj je bio u prednosti; dobro utvrđen, tukao je nezaštićene Kordunaše. »Neprijatelj gađa neprekidno i pazi na svaki pokret. Nešto partizana ostaje u slabim zaklonima i nemaju mogućnost da se povuku, već moraju ostati gdje jesu i tu se utvrđuju onako kako mogu, te ostaju cio dan«. ¹³⁰

Ni Četvrtom bataljonu nije bilo mnogo lakše. U Krišpolju »napad je počeo na sve tri (utvrđene) zgrade tačno u 3.15. U popovom stanu nije bilo neprijatelja, tako da je ta zgrada zauzeta i služila kao dobar zaklon za napad na crkvu koja je bila u neposrednoj blizini. Paljenje odmah nije uspjelo ni crkve ni škole. Pozivanje na predaju nije pomagalo i neprijatelj je davao jak otpor«. ¹³¹

U kratkim predasima, kad bi oružje umuklo, javljali bi se grlati Banovci: zovu domobrane, nude časne uslove za predaju. Oni iz utvrda redovno odgovaraju žešćom paljbom i ponekom psovkom. Prvom bataljonu, koji je u rezervi, a nesvikao da sa strane gleda borbu, otešlo se prepucavanje u Krišpolju. Štab bataljona u dva navrata šalje kurire do štaba 4. bataljona: mole komandanta i komesara bataljona da ih pozovu u pomoć. »Samo neka kažu, i krtijaši će u juriš«. Komesar brigade Uroš Krunić, koji se u taj mah zatekao među onima koji su napadali na neprijatelja utvrđenog u kamenim zgradama Krišpolja, kasnije će, u sažeto sročenom pismu, komandantu Opsenici napisati kako su »Banovci ponosni, pomalo gordi, odbili drugarsku pomoć«. Sve bolje odnose među bataljonima, odnose u kojima je bilo sve manje surevnjivosti i sve više zdravog takmičarskog duha, komesar je ocijenio »zdravom utakmicom«. No, boji se žaoke Stevana Opsenice, pa objašnjava:

»Reći ćeš možda da sam lokalni patriota, no ja ti priznajem da sam bio naročito zainteresovan time da IV bataljon izvrši zadatak«. ¹³²

Krišpolje je dotad najveći pothvat 4. bataljona. U prvim jurišima na crkvu i školu bilo je više ranjenih, ali žrtve nisu smanjile žestinu napada. Prvi je smrtno ranjen Đuro Kajiš, jedini Bosanac u 4. bataljonu (rođen u Sitnici 1916). Osim njega u Pavlović Selu 2 kilometra zapadno od Krišpolja u previjalištu 2. i 4. bataljona, umro je i dvadesetčetvorogodišnji Stojan Lazić iz Bojne. U jurišu je poginuo Rade Dmitrović iz Bojne.

Borba je tokom dana jenjavala, da bi svom žestinom buknila ponovo s prvim mrakom, baš kao i u Jezeranima. Do tada napadnutom neprijatelju nije poslana značajnija pomoć ni iz jednog obližnjeg talijansko-ustaškog garnizona. Bez mnogo upornosti, a i bez organiziranog nastupanja, intervenirale su samo grupe ustaša iz planinskog sela Letinca ¹³³ Njihovi napadi su bili fmgirani, izvođeni više sa željom da odvuku

130) isto, 800, 7-2/3.

131) Zbornik NOR, V/6, 192.

132) AVII, 800, 2/3.

133) AVII, 800, 7-2/3.

pažnju 1. brigade od Krišpolja, nego da se sami probiju u Krišpolje. S tim letinačkim ustašama se na padinama kote 659, stotinjak metara jugozapadno od prvih kuća sela Pernari, sudarila četa bataljona »Marko Orešković«. U tom sudaru je poginuo dvadesetdvogodišnji Milan Jelovac iz Crne Vlasti.¹³⁴¹ Neprijatelj iz brinjskog garnizona je 12. augusta intervenirao sa sigurne razdaljine - po talijanskom običaju artiljerijom je tukao položaj 2. bataljona »Pekiša Vuksan«. U rajonu Radotići-Holjevac, sjeverno od Brinja, od talijanskih topovskih granata poginuli su Milan Bjelobaba iz Raduča, godište 1914, i Miladin Kotur, godište 1921, iz Grabovca. Obojica su pokopani u Vodoteču.¹³⁵¹

S prvim mrakom 12. augusta Banovci su se »pod zaštitom jake vatre« ponovo privukli utvrđenoj osnovnoj školi: »Pošto su pripremili slamu i benzin, ispalili nekoliko mina na krov i satjerali neprijatelja sa tavana«, konačno su zapalili školu. Tek tad je neprijatelj počeo davati znakove malaksalosti. Nekoliko pušaka je bačeno kroz prozore, a čuli su se i dozivi. Podatak iz izvještaja štaba brigade: »Naši hrabri partizani jurnu na vrata i počnu ih čisto vući napolje, jer im je bilo žao da unutra izgori oružje i municija... Oni koji su bili u crkvi kada su vidjeli kako je pala i gori škola predali su se i tako je neprijatelj u Krišpolju bio likvidiran u dosta teškoj borbi koja je trajala od 3 sata ujutro do 19 sati.«¹³⁶¹

Borba za Jezerane se protekla i u noć. Odlučni da po svaku cijenu izvrše zadatak, Kordunaši su uporno nasrtali. Komandantu brigade je javljeno kako Kordunaši »neće da im se šalje pomoć, već na svaki način hoće da sami likvidiraju neprijatelja.«¹³⁷¹

U ustaškim redovima povremeno je dolazilo do kriznih situacija. Nekoliko onih koji su znali da im se, zbog zločina koje su počinili, neće oprostiti, strmoglavili su se s tornja jezeranske crkve.¹³⁸¹ Ali, uza sve to, malobrojni garnizon se još ne predaje. Komandant brigade je u kratkom pisamcu posavjetovao Milisava Dakića »da dovlače slamu i benzin« do najutvrđenijih zgrada, tako da »izvrše sve pripreme, pa kada padne mrak da upale neku kuću.«¹³⁹¹ Prije mraka, otpor u Jezeranima Kordunaši su pokušali slomiti ispalivši nekoliko granata iz minobacača na školsku zgradu. Tukli su s vrlo malog razmaka, čak prema štapskom izvještaju - s daljine od 15 metara. Ali ni to nije primoralo odbranu da se preda. Tek iza 18 sati iz opkoljene škole su se čuli pomirljivi pozivi. Tada je već bio slomljen otpor u crkvi, koju je, popevši se uz lotre na krov, zapalio komandir 1. čete Miloš Gaćeša. Poslije 18,30, »jedino se još kolebala žandarmerijska stanica, ali je na nju otvorena jaka mitraljeska vatra, te su se i oni počeli predavati.«¹⁴⁰¹

Uto su se već i Talijani iz Brinja odlučili na intervenciju. Poslije višesatne artiljerijske pripreme, izašli su iz Brinja i u gustom streljačkom stroju krenuli prema položajima »Pekiše Vuksana«.

¹³⁴> Zbornik NOR, V/6,192.

¹³⁵> Isto, 156.

¹³⁶> Isto, 191.

¹³⁷> Isto.

¹³⁸> Isto, 349.

¹³⁹> Isto, 192.

¹⁴⁰> Isto.

Povremeno je talijanski streljački stroj dolazio na vrlo blisko rastojanje, da bi onda protujurišem bio odbacivan prema Brinju, »Neće proći, dok ima i jednog živog na ovim položajima. Fašisti ovuda neće proći!« - izvjestio je štab brigade o odlučnosti 2. bataljona inž. Mićo Jović. Baš tad je uslijedila još jedna uraganska artiljerijska paljba. Minobacači su nanosili dosta velike gubitke. Teško je ranjen komandir 2. čete Miloš Đaković, koji je - tek što je minula artiljerijska vatra - poveo četvu u protujuriš na talijansku pješadiju. Uvijek dostojanstven u postupcima, ozbiljan i samouvjeren, od onih koji razložno ostavljaju dojam da mogu izvršiti svaki zadatak i organizirati objedinjavanje svih energija jedinice kojom komanduju, Đaković u prvi mah nije htio napustiti položaj. Borci su ga primorali da ode, kako tu ne bi iskrvario. Komandu čete je preuzeo Đurika Potkonjak. Tako je 2. četa »Pekiše Vuksana« u roku od četrdesetak dana i po treći put dobila novog komandira.

Sutradan 13. augusta, u Brinje su iz Primorja stigle svježe talijanske snage, pa je izvršen još jači pritisak na položaje 2. i 4. bataljona 1. brigade. Iz ustaških dokumenata se vidi da su oni mnogo očekivali od talijanske pomoći, kako iz Brinja, tako i iz Brloga, »ali su ih partizani odbili nedaleko Brinja, gdje su ih dočekali sa teškim strojnicama u zasjedama«.¹⁴¹

Iz izveštaja štaba brigade se vidi da su Talijani nastupali »uz paklenu vatru mitraljeza, topova i minobacača«. Neprijatelj je, prikupljen iz brinjskog i brloškog garnizona, bio nadmoćniji od snaga koje su mu se ispriječile na putu prema Krišpolju i Jezeranima. No, njegova volja da zaista prodre tamo kamo je bio upućen bila je vrlo mala. Jer, tek što su se čelni dijelovi talijanske kolone sukobili s »Pekišom Vuksanom« i Brinjskim bataljonom 5. operativne zone, kojim je komandovao Srđan Uzelac, odmah su počeli odstupati prema Brinju. Začudo, istovremeno je počeo odstupati i Brinjski bataljon.

Nešto kasnije, sredivši redove, Talijani su ponovo krenuli u napad širokim frontom. Dakako, po običaju, ispred streljačkog stroja njihova artiljerija je rovala, metar po metar, partizanske položaje. Četama »Pekiše Vuksana« priskočili su u pomoć Banovci, koji su na ugrožene položaje u trku prispjeli iz oslobođenog Krišpolja. Talijane se moralo zadržati, to je u nekoliko navrata zatraženo iz štaba brigade: Jezerane još nisu bile oslobođene i nije se smjelo dopustiti da našim četama, u napadu, neprijatelj izbije u zaleđe. »Naši borci hrabro su se držali«, ocijenit će u analizi štab brigade: »Borba se vodila cio dan i oko 17 časova neprijatelj se približio našim položajima. Brza paljba i juriš koji su izvršili partizani natjerao je neprijatelja na brzo povlačenje u Brinje. Imao je mnogo gubitaka u mrtvima i ranjenima...«¹⁴²

U međuvremenu, jedinice 5. operativne zone su oslobodile Modruš. Talijani su ponovili napad ujutro 14. augusta. Poslije artiljerijske pripreme, streljački stroj sa oko 900 vojnika, podržavan tenkovima, krenuo je s mnogo neodlučnosti prema Krišpolju. Ali, ta kolona nije stigla daleko. Izbivši na prekopani dio ceste, tenkovi su se okrenuli natrag, a onda je i pješadija žurno prosljedila za njima, prema Brinju.

¹⁴¹> Isto, 193.
'«) Isto, 191.

»Bataljoni naše brigade«, ocijenit će štab brigade 16. augusta, analizirajući borbe vođene 13. i 14. augusta, »pokazali su svoju pravu vrijednost i spremnost da se bore do konačne pobjede«. ¹⁴³ Štab brigade je pohvalio sve jedinice, a posebno 3. bataljon, za »hrabro držanje partizana i komandnog kadra, te njihov visoki moral za vrijeme cijele ove borbe«. Za novog komandanta 3. bataljona, Milisava Dakića koji je u čitavoj brigadi brzo stekao ugled izuzetnog starješine, u pohvali štaba brigade kazano je da je »stalno obilazio čete i mnogo doprineo da se zadatak izvrši i održi dobar moral«. Pred svim jedinicama 1. brigade istican je i primjer komandira 1. čete 3. bataljona, izuzetno smionog, snažaljivog, u svakoj situaciji i svakom zadatku doraslog Miloša Gaćeše, koji je »u ovoj borbi hrabro pao u momentu kada se pod vatrom popeo na krov i zapalio crkvu sa jedne strane«. ¹⁴⁴

Neprijatelj je i u Krišpolju i u Jezeranima bio tako utvrđen i zaklonjen da za vrijeme borbe meci nisu smrtno pogodili ni jednog ustašu, domobrana ili oružnika. Samo je »izgleda jedan izgorio«. ¹⁴⁵ Ni ranjenih nije bilo mnogo u neprijateljskim redovima - nekoliko u Krišpolju, a samo jedan u Jezeranima.

U Krišpolju je zarobljeno 45, a u Jezeranima 72 neprijateljska vojnika. Bili su to ustaše, oružnici i domobrani. Iz ustaških izvještaja se vidi da je za vrijeme bitke iz Krišpolja uspio pobjeći oružnik Ivan Pernar. U istom izvještaju se kaže da su »ostale oružnike iz Krišpolja partizani svukli i vezane odveli u Drežnicu, gdje su danas (15. augusta) strijeljani Ivan Galetić, koji je ujedno bio općinski načelnik i privremeni tabornik ustaške mladeži, Tomo Pavlak, Tomo Mesić i zapovjednik postaje Bubanj. Ostali oružnici su za sada živi u Drežnici«. ¹⁴⁶

Neprijatelj je u svojim izvještajima mnogostruko uvećavao partizanske snage koje su oslobodile Krišpolje i Jezerane. Tako su u »kotarskoj oblasti u Brinju« bili uvjereni da je samo u napadu na Krišpolje sudjelovalo oko 3.000 partizana. Iz izvještaja te »oblasti« vidi se da je u Jezeranima bila utvrđena »oružnička postaja od 120 ljudi«. Zarobljeni su zapovjednik postaje Fajtić i 114 oružnika. Od čitave posade, prema podacima »kotarske oblasti u Brinju«, »jedino su petorica oružnika uspjeli pobjeći«. ¹⁴⁷

Jedinice 1. brigade su imale najveće gubitke u obračunu s jezeranskim oružnicima, među kojima je bilo i organiziranih ustaša. Poginulo je 8, a ranjeno 18 boraca. Na položajima jugozapadno od Krišpolja, gdje su Talijane i ustaše zaustavljale i zaustavile čete 1. i 2. bataljona, poginula su tri, a ranjeno je, uglavnom od artiljerije, 30 boraca. ¹⁴⁸ Ukupno je u borbama vođenim od 12. do 14. augusta poginulo 17 boraca. ¹⁴⁹

¹⁴³> Isto, 349.

¹⁴⁴ Isto, 350.

¹⁴⁵> AVII, 800, 7-2/3.

¹⁴⁶ Zb. NOR, V/6, 193.

¹⁴⁷> Veljko Kovačević. n. d. str. 247.

¹⁴⁸> AVII, 101-20/2.

¹⁴⁹> U Nikolić-Selu su sahranjeni: Miloš Gaćeša, Vaso Tomašević, Nikola Klipa, Nikola Vučković, Dušan Gvozdenović, Milutin Smoljanić, Marko Glumac; u Drežnici: Dragan Miljuš, Stevo Đilas, Dušan Živković, Simo Kresojević, Stojan Lazić, Rade Dmitrović i Đuro Kajiš; u Vodoteču: Miladin Kotur i Milan Bielobaba; u Tuževiću: Dragan Glumac (AVII, 888,7-2/3)

Brigada je postigla do tada svoj najveći uspjeh.

Pobjedama na ključnim čvorištima komunikacije Ogulin - Brinje prekinuta je jedna od posljednjih veza Zagreba s Hrvatskim primorjem. Slobodni teritoriji Like, Korduna i Gorskog kotara još čvršće se povezuju. Stvorena je izuzetno značajna baza narodnooslobodilačkog pokreta, posebno važna zbog otvaranja ulaza u područja gdje se ustanak još nije rasplamsao.

Pobjedama u Jezeranima, Krišpolju i Modrušu, ostvaren je - kako to zapiše komandant 5. zone Veljko Kovačević - »višemjesečni san da spojimo svoj dio slobodne teritorije, na širini od tridesetak kilometara, sa ličkim i kordunaškim, da se širom otvorimo prema unutrašnjosti zemlje«.¹⁵⁰

150) Veljko Kovačević, n.d. str. 247.